

CATEDRALA MÂNTUIRII NEAMULUI, UN PROIECT AMÂNAT PENTRU ETERNITATE?

Gabriel Constantin

Problema ridicării unei catedrale monumetale în București a apărut în dezbateră publică după încheierea războiului de independență (1877-1878), când s-a constatat că, deși număra peste 100 de Biserici, Capitala noastră nu avea nici un lăcaș de cult care să fie atât de încăpător încât să primească un număr mare de credincioși când aveau loc Te-Deum-urile oficiale, cu prilejul sărbătorilor naționale sau a altor momente solemne. În același timp, noua catedrală trebuia să fie un simbol al orașului, să atragă credincioșii și să fie o expresie a sentimentelor religioase ale poporului român.

Pornind de la aceste considerente, în anul 1884, guvernul liberal care îl avea în frunte pe Ion C. Brătianu a solicitat și a obținut din partea Corpurilor Legiuitoare un credit de cinci milioane de lei pentru ridicarea viitoarei catedrale, al cărei prim loc a fost stabilit pe bulevardul ce lega Piața Unirii de Piața Romană de astăzi - numit ulterior Bulevardul Ion C. Brătianu. Dar acesta nu era deschis în acea vreme decât până la Spitalul Colțea, ceea ce însemna exproprieri întinse și ample lucrări de sistematizare.

După anul 1890, treptat, destinația acestui credit a fost schimbată în condițiile în care, într-o primă fază, în timpul guvernării conservatoare s-a votat acordarea, din acest credit, a sumei de 1.284.437 lei, pentru construcții școlare, iar în cea de-a doua fază, în 1898, Spiru Haret, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, a reușit să mai obțină 3.180.000 lei, invocând încheierea lucrărilor începute la o serie de școli. Practic, pentru catedrală au rămas disponibili 535.563 lei.

Tergiversarea începerii lucrărilor pentru viitoarea catedrală a atras primele dispute politice. Astfel, în 1898, răspunzând unei întrebări adresate de către deputatul Petre Gârboviceanu cu privire la disponibilitatea guvernului de a ridica această construcție, ministrul Spiru Haret opina că „ceea ce e de făcut, deocamdată, pentru catedrală se poate face cu acest rest de 535.563 lei, adică studiile, planurile și poate chiar exproprieră”.¹ Totodată, în același an, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Iosif Nanimescu, își exprima regretul că, din 1884, când s-a votat creditul de cinci milioane, lucrările la viitoarea construcție nu au început, amânarea neavând un motiv justificat.

1. O catedrală în București, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XXI, nr. 4/1898, p. 452

Înaltul prelat indica și amplasamentul catedralei: „Fiind vorba de o Biserică mare, ea trebuia să se facă în centru, pe un loc larg, iar terenul cel mai potrivit este cel al fostei mânăstiri Sărințar, iar nu Cercul Militar să se clădească acolo, chiar unde a fost altarul unei Biserici”².

La începutul deceniului 10 al secolului al XIX-lea, ministrul Spiru Haret a înființat o comisie de specialiști care să se ocupe de începerea lucrărilor. Comisia a constatat că suma rămasă este insuficientă pentru ridicarea catedralei și a sugerat să se găsească un alt amplasament, tot în centrul Bucureștiului, unde nu erau necesare exproprieri extinse. Cu alte cuvinte, se urmărea diminuarea costurilor, eventual încadrarea în limita sumei existente.

Propunerea comisiei ca viitoarea catedrală să fie ridicată pe Dealul Mitropoliei, în locul vechii ctitorii a lui Constantin Șerban, ce urma să fie demolată, a fost respinsă categoric de mitropolitul primat Iosif Gheorghian, invocând-se faptul că mânăstirea ajunsese, odată cu trecerea timpului, monument istoric, locul ei fiind pentru totdeauna pe Dealul Mitropoliei, unde a fost așezată de la început de ziditorul ei.

În aceste împrejurări, comisia și-a încetat activitatea, iar problema locului ridicării viitoarei catedrale a rămas să fie soluționată de toți factorii implicați.

Cu toate acestea, proiectul nu s-a oprit în acest stadiu; în ședința Sfântului Sinod din 11 mai 1900, după ce a anunțat că și restul de bani rămași din creditul votat în 1884 a fost cheltuit în alte scopuri, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice în noul guvern conservator, dr. Constantin Istrati, a propus Bisericii „să ia sub patronajul său facerea unei catedrale în București și să lanseze liste de subscripție pentru strângerea de fonduri”³, iar în momentul în care guvernul va avea resurse, urma să contribuie și el cu o sumă.

Astfel, avea loc o schimbare de abordare a statului față de problema ridicării viitoarei Catedrale; dacă, inițial, Corpurile Legiuitoare au votat, la inițiativa guvernului, acordarea unui credit suficient pentru ridicarea lăcașului, ulterior, când banii au fost utilizați în alte scopuri fără să se întreprindă nimic pentru construirea acestuia, statul lăsa în seama Bisericii sarcina realizării proiectului și apela la mila publică totodată.

Această propunere a fost refuzată categoric de către Biserică, înalții prelați invocând secularizarea din 1864, în sensul că, odată ce statul a luat averile Bisericilor, acesta era dator să zidească viitoarea catedrală cu bani de la buget, urmând ca și Biserica să contribuie cu o sumă de bani. În același timp, Mitropolitul Iosif Năminescu indica un alt loc potrivit pentru catedrală, „la capul Dealului Mitropoliei, unde e azi piața de zarzavat și unde a fost casa unei familii istorice, Palatul lui Brâncoveanu,

2. Idem, p. 454

3. Arhiva Sfântului Sinod, dos. 106/1900, f. 335

iar terenul n-ar trebui să-l mai răscumpere nimeni, decât ceea ce va cheltui statul cu clădirea Bisericii”.⁴

Având de ales între tergiversarea lucrărilor și implicarea directă în proiect în sensul luării sub Patronajul său a ridicării viitoarei Catedrale, membrii Sfântului Sinod au dispus constituirea unei comisii pentru colectarea fondurilor necesare, care, pe lângă arhitecții numiți de ministrul Culturii și Cultelor, îi număra pe: Nifon Ploieșteanul, Vicarul Mitropoliei Ungrovlahiei, Calist Botoșeneanul, Vicarul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, și Pimen Piteșteanul, Vicarul Episcopiei Argeșului.

Activitatea comisiei s-a desfășurat anevoios, iar apelul pentru lansarea de subscripție a fost publicat la începutul anului 1903. Primul donator a fost marele boier Vasile Stroescu care a depus suma de 102.500 lei. Acesta a dorit să rămână anonim dat fiind că era din Basarabia, răpită de ruși în anul 1812, fapt care nu l-a împiedicat însă să sprijine cultura românească și școlile românești.

Având în vedere că resursele cetățeanului de rând erau modeste, strângerea unui fond de câteva zeci de milioane de lei pentru ridicarea Catedralei era un act greu de realizat, iar odată cu izbucnirea primului război mondial colectarea banilor a fost oprită, iar proiectul amânat.

După anul 1918, necesitatea ridicării unei catedrale impunătoare în București a fost reluată cu și mai multă tărie, această construcție fiind privită ca un gest de recunoștință către Bunul Dumnezeu pentru înfăptuirea României Mari și ca un simbol al unității noastre de neam și credință.

În noul context, după încheierea primului război mondial, demersurile pentru construirea catedralei au fost întreprinse de Mitropolitul primat Miron Cristea. Acesta l-a rugat pe regele Ferdinand să facă primii pași pe drumul edificării acestui monument, iar monarhul a acceptat inițiativa mitropolitului, solicitând, la 10 mai 1920, printr-o scrisoare Sfântului Sinod „binecuvântarea de a se putea începe pregătirile pentru zidirea acestei bisericii”.⁵ În aceeași zi, întrunit într-o ședință în catedrala Mitropoliei, Sfântul Sinod a luat la cunoștință de conținutul scrisorii regale și de aspectele prezentate de mitropolitul primat Miron Cristea în legătură cu această biserică, numită de acesta din urmă „Catedrala Neamului,, care „trebuie să se ridice cu ajutorul îmbelșugat al întregii țări și cu obolul darnic al fiecărui cetățean și fiu al bisericii noastre strămoșești”.⁶

După citirea răspunsului Sfântului Sinod la scrisoarea regală, prin care s-a dat „cu negrăită bucurie binecuvântarea de a se începe lucrările pregătitoare pentru

4. Vezi „Biserica Ortodoxă Română”, anul XXVI, nr. 11/1903, p. 1247

5. Arhiva Sfântului Sinod, dos. 151/1920, f. 391

6. Idem, p. 374

proiectata biserică”, episcopul Nifon al Dunării de Jos a propus constituirea unui comitet de patronaj, alcătuit din clerici și mireni din toate zonele țării, care să strângă colecte pentru zidirea Catedralei Neamului. Componenta nominală a acestui comitet a fost stabilită la consfătuirea sinodială din 19 octombrie 1920 în alcătuirea lui intrând, pe lângă regele Ferdinand și Mitropolitul primat Miron Cristea, toți membrii Sfântului Sinod, un număr de cinci preoți din București, Iași, Sibiu și Cernăuți, apoi șefii partidelor politice, ministrul Cultelor, președintele Academiei Române, președinții Senatului și Adunării Deputaților, comandanții corpurilor de armată, rectorii Universităților din București, Cluj, Iași și Cernăuți, președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție și cel al Camerei de Comerț, primarul general al Capitalei și administratorul Casei Bisericii, în total 49 de persoane.

Cu acesta, demersul poate fi socotit încheiat, întrucât nu avem nici o știre despre activitatea comitetului, ceea ce înseamnă că el nu a lucrat efectiv și nici bani nu s-au strâns, pentru că nu a fost lansată colecta, iar construcția catedralei a rămas tot în faza de proiect.

Un alt moment în care a fost readus în actualitate acest demers a fost legat de înființarea Patriarhiei Române (4 februarie 1925). Se aprecia că prin construirea catedralei se marca intrarea bisericii într-o nouă eră.

Cel care a depus un efort susținut ca acest proiect să fie transpus în practică a fost patriarhul Miron Cristea care, pe de o parte, a mers în audiență la regele Ferdinand, pe care l-a rugat „să dăm curs liber pregătirilor pentru catedrală”, iar pe de altă parte l-a convins pe primul-ministru Ion I.C. Brătianu să deschidă „un credit de trei milioane de lei pentru facerea planurilor”⁷. Apoi, la ședința Congresului Național Bisericesc din 3-4 februarie 1926, patriarhul a propus desemnarea unei „comisii speciale care să lanseze, când va fi opinia publică pregătită și dispusă pentru jertfă, apelul pentru o colectă generală în toată țara”, menționând, totodată, că „eu contribui de pe acum cu suma de 100.000 lei”⁸.

Toate aceste demersuri nu au condus, din nefericire, la nici un rezultat concret, întrucât „momentul oportun” care era așteptat nu s-a ivit nici în anii următori, caracterizați prin lipsuri și privațiuni. De aceea, apelul pentru deschiderea colectei nu a mai fost lansat.

Cu toate acestea, patriarhul Miron Cristea nu a abandonat proiectul ridicării catedralei; devenit Înalț Regent după moartea regelui Ferdinand, în anul 1927, patriarhul a dispus să înceapă construirea edificiului, cerând în mod oficial Primăriei Capitalei să indice locul de amplasare. În acel moment, acesta dispunea de cei trei milioane de lei oferți de guvern, plus o mică sumă de 125.152 lei strânsă din donații.

7. Idem, p. 390

8. Vestitorul Ortodoxiei, anul VII, nr. 128/ 16-31 ianuarie 1995, p. 5

Vestea a fost primită cu interes în cercurile cele mai largi, arătând cât de mult era dorită și așteptată Catedrala Neamului de către populația Bucureștilor. Nimeni nu a contestat necesitatea zidirii ei. Nu s-a obiectat nici măcar că țara trecea în acel moment prin vremuri grele, datorită crizei economice care cuprinsese întreaga Europă. Opinia publică împărțase ideea ca această Catedrală să fie ridicată cât mai curând și cât mai semeț, demn de România întregită, nădăjduind că se vor putea strânge sumele necesare pentru zidirea ei.

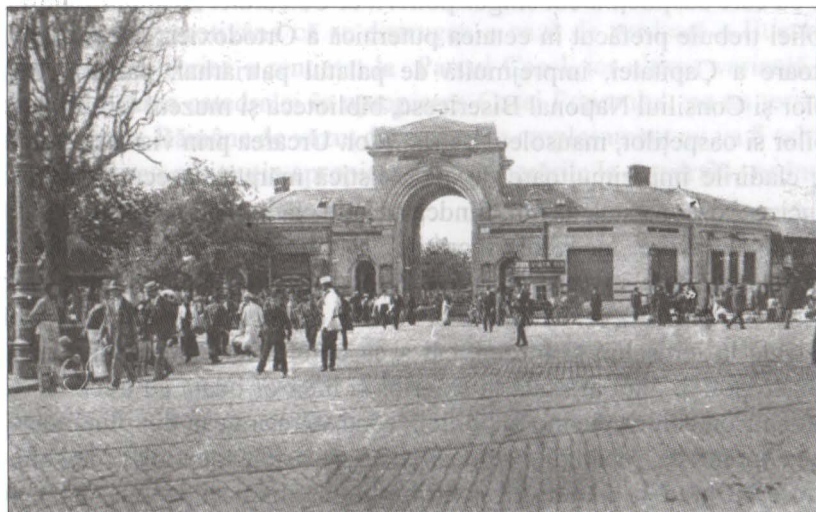
Fixarea locului de amplasare a construcției a provocat ample dezbateri în condițiile în care, prin publicarea în presă a unor articole și studii, arhitecți, ingineri, oameni de cultură, profesori universitari și experți în probleme de sistematizare și urbanism au înaintat patriarhului diverse propuneri privind locul cel mai potrivit pentru noua catedrală. Pentru a studia aceste propuneri, Miron Cristea a convocat, la 19 februarie 1929, la reședința patriarhală, o comisie de specialiști formată din arhitecții Petre Antonescu, Roger Bolomey, State Coortan și ing. G. Balș, acestora adăugându-li-se ministrul Cultelor, Aurel Vlad, și primarul general al Capitalei Dem Dobrescu.

Analizând propunerile, comisia a respins trei dintre ele ca fiind efectiv necorespunzătoare – Piața Romană, Dealul Schitu Măgureanu și Dealul Mitropoliei (latura dinspre str. Ienichiță Văcărescu - și a apreciat că alte șase dintre ele erau lipsite de perspectivă și cereau exproprieri mari: pe Șoseaua Kiseleff, în apropierea Pieții Victoriei de azi; în Grădina Cișmigiu; spre Cotroceni, lângă Facultatea de Medicină; în Parcul Carol; lângă Casa Vănilor (sau Vama Poștei), aflată în acea vreme în spatele clădirii de azi a Primăriei Capitalei; în zona de la Sfântul Gheorghe, prin demolarea Bisericii lui Constantin Brâncoveanu și a unor case. În final, comisia a reținut trei propuneri considerate a fi potrivite pentru noua Catedrală, recomandându-le patriarhului spre a decide: în unghiul format de B-dul Ion C. Brătianu și B-dul Carol, pe locul viran din fața Universității, unde fusese vechea Primărie a orașului și pe care se ridică astăzi blocul Intercontinental și clădirea Teatrului Național; la poalele Dealului Mitropoliei, în Piața Bibescu și pe locul Halelor Centrale; pe Dealul Mihai Vodă, unde se afla Arsenalul Armatei, care urma să fie mutat la marginea orașului.

Odată înaintate propunerile specialiștilor, patriarhul Miron Cristea a studiat fiecare variantă în parte, punând în balanță aspectele pozitive și negative; dacă terenul fostei Primării de pe B-dul Ion C. Brătianu era potrivit, fiind situat în punctul central al orașului, în schimb noua Catedrală ar fi stat ascunsă într-un conglomerat de clădiri, alături de Universitate și de Spitalul Colțea, iar Dealul Mihai Vodă, un loc înalt și bun pentru Catedrală, aflat și el în mijlocul orașului, cerea trasări de străzi și bulevarde, concomitent cu asanarea împrejurimilor, lucru complicat și foarte costisitor. Așa încât patriarhul a ales locul de la poalele Dealului Mitropoliei, numit

Piața Bibescu Vodă, care nu impunea exproprieri, ci doar mutarea hălelor de zarzavat. Astfel se obțineau peste 30.000 mp, iar dacă se astupa Dâmbovița în această porțiune – ceea ce nu presupunea costuri mari – erau câștigați alți 20.000 mp. Așadar, în total erau 50.000 mp suficienți pentru o Biserică monumentală, cu multiple căi de acces spre mai multe artere ale orașului.

În plan teoretic, locul ideal pentru ridicarea Catedralei Neamului era o colină aflată într-o poziție centrală, care avea legături cu bulevarde largi, din perspectiva cărora, privind, să vezi din depărtare ridicându-se o Biserică monumentală, un loc care să ofere noii catedrale posibilitatea de a domina orașul. Dar, practic, într-un București care se dezvoltase haotic, în lipsa unui plan de sistematizare edilitară,

Piața Bibescu la 1923

acest loc era foarte greu de găsit. Compromisul însemna alegerea unui loc în centrul capitalei, a cărui amenajare pentru construcția edificiului să nu presupună cheltuieli exagerate. Iar acest fapt presupunea alegerea Pieței Bibescu ca fiind amplasamentul oportun pentru viitoarea catedrală, cu atât mai mult cu cât patriarhul Miron Costin considera acest spațiu, împreună cu Dealul Mitropoliei, ca fiind unul destinat edificiilor religioase, opinând că „strămoșii noștri, înainte de veacuri, au dat Dealului Mitropoliei și locurilor din preajma lui un caracter bisericesc creștin. Pe acest deal și în jurul lui, pe temeiul unui plan de sistematizare, artistic conceput de arhitecți și tehnicieni pricepuți, urmașii mei în scaunul de patriarh, care vor avea fericirea sa termine catedrala începută de mine, vor concentra noi așezăminte, încât să se creieze aici o cetățuie a Ortodoxismului, a patriarhiei noastre, ale cărei instituții să răspândească raze de lumină și de credință nu numai pentru fii țării, ci și pentru întreg

Oriental creștin, care e legat de noi prin aceeași credință, salvată pentru viitorime cu grele jertfe de mucenici”.⁹

Odată ales locul noi catedrale, acesta a fost marcat prin ridicarea unei troițe, fapt care a avut loc într-un cadru solemn, în ziua de 11 martie 1929 și la care au participat membrii Regenței, ai guvernului, reprezentanții clerului, ai armatei precum și o mulțime de credincioși.

Având în vedere că fusese amânat vreme de aproape o jumătate de secol, idealul Bisericii de a avea o catedrală se concretizase prin alegerea și sfințirea locului, ceea ce a stârnit un viu interes în întreaga țară. Astfel, Vasile Goldis, într-o scrisoare adresată patriarhului Miron Cristea, nota: „Vă felicit din suflet pentru sfânta cerbie cu care susțineți locul singur potrivit al Catedralei Neamului. Întreg Dealul Mitropoliei trebuie prefăcut în cetatea puternică a Ortodoxiei. În centru, catedrala, stăpânitoare a Capitalei, împrejmuită de palatul patriarhal, palatul congreselor, sinoadelor și Consiliul Național Bisericesc, biblioteca și muzeul Ortodoxiei, palatul episcopilor și oaspeților, mausoleul patriarhilor. Urcarea prin via sacra, dărâmându-se toate cladirile împrejmuitoare de azi. Mistică măretie, executarea putând dura chiar cincizeci ori una suta de ani, fiindcă trebuie clădit pentru eternitate”.¹⁰

Din nefericire, începerea lucrărilor la viitoarea catedrală au fost din nou amânate în condițiile în care Biserica a fost nevoită să-și schimbe prioritățile, dat fiindcă era necesară realizarea unor lucrări de restaurare atât la Așezămintele românești de la Ierusalim și Iordan, cât și la ctitoria lui Constantin Șerban de pe Dealul Mitropoliei, grav afectată la exterior și interior odată cu trecerea timpului. Efectuate într-un context economic dificil, când se resimțeau din plin efectele crizei economice mondiale, reparațiile respective au necesitat sume mari de bani, care au fost strânse cu greu și numai din contribuțiile credincioșilor. Așa încât, proiectul ridicării Catedralei Neamului a fost din nou abandonat, iar patriarhul Miron Costin s-a stins din viață cu acest vis neîmplinit, lăsându-l moștenire urmașilor.

După decembrie 1989, proiectul construirii Catedralei Neamului în București a fost repus în discuție, invocându-se în sprijinul lui noi argumente, pe lângă cele existente, cum ar fi cinstirea memoriei eroilor care și-au jertfit viața în revoluție și a celor care au pierit în închisorile și lagărele comuniste, astfel încât această ctitorie să fie închinată triumfului luptei poporului român pentru independența și reîntregirea națională, pentru libertate, credința creștin-ortodoxă și abolirea comunismului în România, cu alte cuvinte, să simbolizeze mântuirea neamului românesc.

După 1990, stabilirea locurilor pentru ridicarea acestui lacaș a fost un proces care s-a schimbat în funcție de conjunctură, nefiind luată o soluție viabilă, care să

9. Ibidem

10. Arhiva Consiliului Central Bisericesc, dos. 40/1929, f. 36

corespundă criteriilor amintite mai sus. Astfel, în contextul pregătirilor pentru vizita Papei Ioan Paul al II-lea, din anul 1999, s-a luat în grabă, după opinia noastră, decizia de a se construi catedrala în Parcul de la Piața Unirii, unde, de altfel, a fost și sfințită o troiță în acest sens. Era evident că locul ales nu reprezenta decât o altă soluție improvizată, ca multe altele de altfel, și că această propunere a avut la bază interese politice legate de vizita Papei.

O alta variantă viza ridicarea catedralei în Parcul Carol, unde se afla și mormântul Eroului Necunoscut în condițiile în care terenul a fost proprietatea Bisericii până la sfârșitul secolului XX, când a fost expropriat de Primărie pentru amenajarea expoziției jubiliare din anul 1906. Însă, construirea catedralei în acest perimetru a atras opoziția asociațiilor civice, care considerau că locul nu era propice pentru acest proiect, motivând că se distrugea o oază de verdeață a Bucureștiului. În cele din urmă, Biserica a renunțat la Parcul Carol, iar ultima variantă luată în discuție este ridicarea catedralei în apropierea Casei Poporului, pe un teren unde a fost sfințită o troiță. Rămâne de văzut dacă și acest amplasament nu va fi schimbat în viitorul mai mult sau mai puțin apropiat, și dacă lucrările la catedrală vor începe sau vor fi amânate, din nou, sine die.

SUMMARY

The building of a Nation's Cathedral has been, for several centuries, a desiderate which is still unachieved today. The article presents the history of the various stages of this ambitious and costly project that the Romanian Orthodox Christian Church has never abandoned, but which has encountered recurrent impediments, in time.